

RADIOGRAFIA ULTIMILOR 17 ANI DE „COMBATERE A EXTREMISMULUI” ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Autoare: Mihaela Șerpi
A contribuit: Vadim Vieru
Coordonatoare de ediție: Olga Manole
Design grafic și machetare: Marina Bejenari

Documentul a fost elaborat de Asociația Promo-LEX, cu suportul financiar oferit de Fundația Soros Moldova și National Endowment for Democracy, în cadrul proiectelor „Promovarea respectării drepturilor omului în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană” și „Promovarea respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”. Opiniile exprimate în acest document aparțin exclusiv Asociației Promo-LEX. Acestea nu pot fi interpretate sub nici o formă ca reflectând opinia și poziția Fundației Soros Moldova și National Endowment for Democracy.

Cuprins

Acronime și abrevieri	4
Sumar	5
Introducere	6
1. Emergența și continuarea „luptei împotriva extremismului”	8
1.1 Măsurile punitivă	9
1.2 Extinderea registrului de măsuri „antiextremiste”	10
1.3 Ultimele modificări aduse „legislației antiextremism”	12
2. Educația pentru „combaterea extremismului”	14
3. Direcțiile stabilite pentru 2024	20
4. Abordarea comunității internaționale	21
Concluzii	23
Recomandări	24
Bibliografie	27

Acronime și abrevieri

CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
ONU	Organizația Națiunilor Unite
rmn	„republica moldovenească nistreană” (se referă la structurile constituite în regiunea transnistreană a Republicii Moldova în afara câmpului constituțional al țării)
SUA	Statele Unite ale Americii
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură
Mun.	Municipiu
Nr.	Număr

Sumar

Din 2007 până în prezent, au fost înregistrate numeroase cazuri de lipsire de libertate a locuitorilor regiunii transnistrene în mod ilegal, pentru comiterea unor presupuse acțiuni „extremiste”. Instigarea la „extremism” a fost invocată cu precădere în „dosarele penale” ce vizau vocile critice din regiunea transnistreană. Sub paravanul aparent acceptabil al „combaterii extremismului”, structurile transnistrene au ostracizat vocile critice, le-au supus la tratamente degradante, au intensificat controlul asupra spațiului mediatic, au limitat drastic spațiul de acțiune al societății civile și au promovat educația militară în rândul minorilor.

Instrumentele și pârghiile folosite în vederea „combaterii extremismului” au fost dezvoltate treptat, în baza modelului Federației Ruse și al altor regimuri autoritare consolidate. S-a început cu nivelul discursiv și promovarea unor retorici alarmiste privind existența unor amenințări la adresa „statalității”, apoi a urmat adoptarea unor „legi”, strategii și planuri de acțiuni care au conferit puteri disproporționale structurilor de forță. Printre inițiatorii măsurilor „antiextremism”, care interferează abuziv cu drepturile fundamentale ale omului, se enumeră persoane găsite vinovate în hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO).

Analiza măsurilor „antiextremism” și a modului în care acestea au fost aplicate scoate la iveală o serie de aspecte problematice și îngrijorătoare, precum: (1) definirea vagă și ambiguă a termenilor asociați cu extremismul, realizată în mod deliberat, pentru a folosi „legislația antiextremism” ca instrument de represiune; (2) includerea unor acțiuni legitime și legale în lista de acțiuni „extremiste”; (3) absența unor criterii clare și precise pentru desemnarea unor activități, organizații sau materiale drept „extremiste”; (4) lipsa mecanismelor prin care să fie garantată respectarea drepturilor omului și să fie realizat un control democratic asupra instrumentelor aplicate de structurile de forță; (5) imposibilitatea de a contesta deciziile emise de structurile transnistrene în fața unor instanțe imparțiale și independente; (6) punerea accentului pe protecția imaginii liderilor structurilor transnistrene și a presupusei „statalități”, în detrimentul siguranței și drepturilor locuitorilor regiunii transnistrene; (7) nealinierea la standardele internaționale în domeniul combaterii extremismului, cum ar fi normele Organizației Națiunilor Unite (ONU) sau Convenția de la Shanghai pentru combaterea terorismului, separatismului și extremismului; (8) aplicarea detenției arbitrare și a tratamentelor inumane în raport cu jurnaliștii, activiștii civici și politici din regiunea transnistreană în baza „legislației antiextremism”.

În plus, observăm folosirea educației militare și implicarea minorilor în activități cu potențial ridicat de violență cu scopul de a preveni „manifestările extremiste” în rândul copiilor și tinerilor. Educația militară-patriotică a pătruns în toate sferele educației și este promovată inclusiv de direcțiile educaționale din cadrul penitenciarelor. Evenimentele de prevenire a „extremismului” în instituțiile școlare din regiunea transnistreană sunt organizate și cu implicarea reprezentanților Ambasadei Federației Ruse la Chișinău. Această presupusă „măsură de prevenție” este completamente contrară abordării centrate pe drepturile omului și conceptului de educație pentru pace, drepturile omului și dezvoltare sustenabilă promovat de Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO).

Ținând cont de abuzurile sistematice care sunt săvârșite sub eticheta „combaterii extremismului”, în ultima parte a documentului, pe lângă principalele constatări, am inclus o serie de recomandări adresate actorilor relevanți. Aceste recomandări sunt orientate, în primul rând, spre combaterea climatului de impunitate care persistă în regiunea transnistreană timp de peste 30 de ani.

Introducere

Știrile despre persoanele private ilegal de libertate de către structurile transnistrene pentru comiterea unor presupuse acțiuni „extremiste” sau fapte care „amenință securitatea regiunii” s-au înmulțit în ultimii ani. Cunoaștem aceste scenarii din Federația Rusă, unde, încă de la începutul anilor 2000, conceptele de extremism, terorism și securitate au fost denaturate în mod deliberat pentru ostracizarea vocilor incomode regimului. Însă cazurile din regiunea transnistreană ne vizează în cel mai direct mod posibil, pentru că se întâmplă la doar 70 km de Chișinău și implică cetățeni ai Republicii Moldova, pe care statul are obligația să-i protejeze.

De la bun început, menționăm că subiectul continuă să fie unul de actualitate. Acest fapt este evidențiat de cazul lui Alexandr Ștembuleac, locuitor al orașului Tiraspol, care în februarie 2024 a fost acuzat de publicarea unor presupuse „materiale extremiste” în perioada 2022–2023 pe rețelele sociale și de insultarea liderului regiunii transnistrene, Vadim Krasnoselski. Alexandr Ștembuleac a fost reținut ilegal și intimidat de reprezentanții „ministerului securității” din Tiraspol în baza unor presupozitii, fără să-i fie garantat dreptul la un proces echitabil și dreptul de a lua cunoștință de toate materialele dosarului.

Condamnările ilegale, ținerea în condiții de detenție inumane, intimidarea și marginalizarea persoanelor cu opinii critice la adresa liderilor structurilor transnistrene, în temeiul „luptei împotriva extremismului”, au devenit un fenomen în ultimii ani, ilustrat de un lanț de cazuri individuale:

- ▶ în 2015, jurnalistul Serghei Ilcenco a fost privat de libertate în mod ilegal de structurile transnistrene pentru publicarea unor materiale critice la adresa liderilor structurilor transnistrene, care au fost catalogate drept „acțiuni extremiste”. În perioada de detenție de 4 luni, Ilcenco a fost ținut în condiții inumane și degradante¹;
- ▶ în 2016, structurile transnistrene l-au condamnat pe Oleksandr Lypovchenko la 3 ani și 6 luni de închisoare pentru „mesajele extremiste” care au fost găsite în caietele sale personale. În unul dintre aceste caiete, Oleksandr scria: „În Transnistria se poate de făcut ordine doar dacă vor fi introduse forțele ONU”²;
- ▶ în 2019, structurile transnistrene au deschis un „dosar penal” pe numele scriitoarei și jurnalistei Larisa Calik pentru „extremism”, după ce aceasta a lansat cartea „Anul Tinereții”, care scoate la iveală experiențele traumatizante din așa-zisa „armată transnistreană”³. Larisa Calik a fost nevoită să plece nu doar din regiunea transnistreană, ci și din teritoriul controlat de autoritățile de la Chișinău, pentru că nu se simțea în siguranță în contextul cazurilor de răpiri de persoane de pe teritoriul Republicii Moldova de către reprezentanții structurilor de forță transnistrene;
- ▶ în 2020, Ghenadi Ciorba a fost acuzat de „instigare la extremism” și distribuirea de „mesaje cu caracter extremist”, după ce a organizat un protest în Râbnîța, lângă podul peste Nistru⁴. Protestul a fost organizat în contextul anulării permiselor de traversare a liniei administrative de către structurile transnistrene – permise folosite de rezidenții

1 Promo-LEX. 2015. „Fiul jurnalistului Serghei Ilcenco, răpit și deținut la Tiraspol: Situația tatălui meu necesită implicare urgentă și acțiuni concrete”. <https://promolex.md/2319-fiul-jurnalistului-serghei-ilcenco-rapit-si-detinut-la-tiraspol-situatia-tatalui-meu-necesita-implicare-urgenta-si-actiuni-concrete/?lang=ro>. Accesat la 29.03.2024.

2 Curtea Europeană a Drepturilor Omului. 2024. „Case of Lypovchenko and Halabudenco v. the Republic of Moldova and Russia (Applications nos. 40926/16 and 73942/17)”. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-231078%22%5D%7D>. Accesat la 29.03.2024.

3 Radio Europa Liberă Moldova. 2019. „Larisa Calic despre armata transnistreană: «Toți cei care au fost acolo și-ar dori să schimbe lucrurile, dar nimeni nu-i aude»”. <https://moldova.europalibera.org/a/larisa-calic-despre-armata-transnistrean%C4%83-to%C8%9Bi-cei-care-au-fost-acolo-%C8%99i-ar-dori-s%C4%83-schimbe-lucrurile-dar-nimeni-nu-i-aude-/30354062.html>. Accesat la 29.03.2024.

4 Radio Europa Liberă Moldova. 2020. „Ghenadi Ciorba, organizatorul protestului de la Râbnîța, a fost acuzat de extremism și i s-a deschis dosar penal”. <https://moldova.europalibera.org/a/ghenadi-ciorba-organizatorul-protestului-de-la-r%C3%A2bni%C8%9Ba-a-fost-acuzat-de-extremism-%C8%99i-i-s-a-deschis-dosar-penal-/30722216.html>. Accesat la 29.03.2024.

regiunii pentru naveta spre locul de muncă sau spre spital. Ghenadie Ciorba s-a aflat în detenție ilegală mai mult de un an;

- ▶ în 2022, Victor Pleșcanov din Tiraspol a fost condamnat la 3 ani și 2 luni de închisoare pentru că a arborat drapelul ucrainean la balconul apartamentului său și a criticat structurile de forță transnistrene, fapte considerate „extremiste”⁵. La fel ca în alte cazuri, familia lui Victor Pleșcanov nu a avut acces la materialele dosarului.

În acest document, vom dedica o analiză mai amplă „combaterei extremismului” în regiunea transnistreană, pentru a oferi un instrument de înțelegere a particularităților acestui fenomen și pentru a lansa mai multe piste de reflecție. Vom încerca să răspundem la o serie de întrebări: cum s-a ajuns la exploatarea și denaturarea conceptului de extremism?, ce pedepse riscă vocile critice din regiunea transnistreană?, ce înglobează registrul de măsuri „antiextremiste”?, care sunt direcțiile stabilite pentru anul 2024 de liderul regiunii transnistrene?, ce înseamnă educația pentru „combaterea extremismului”? și care este abordarea comunității internaționale cu privire la combaterea extremismului?

Pentru a răspunde la aceste întrebări, am utilizat metoda cercetării documentare. Sursele folosite includ informații public accesibile pe paginile web ale structurilor transnistrene și portalurile de știri din regiunea transnistreană, precum și materiale din dosarele gestionate de avocații Asociației Promo-LEX ce vizează reclamanți din regiunea transnistreană condamnați ilegal pentru „fapte extremiste”. De asemenea, am făcut referire la constatările organizației Freedom House, ale Departamentului de Stat al Statelor Unite ale Americii (SUA) și ale CtEDO pentru a completa cercetarea primară. În plus, am expus o serie de observații formulate de Comisia de la Venetia cu privire la legislația antiextremism din Federația Rusă, care sunt aplicabile și în cazul regiunii transnistrene, pentru a releva cele mai problematice aspecte.

Utilizarea în acest document a unor termeni precum „minister”, „deputat”, „procuror”, „lege” nu presupune legitimarea sau recunoașterea de jure a structurilor transnistrene, a funcțiilor în cadrul acestora și a deciziilor pe care le emit. Din acest considerent, termenii care fac referire la denumirile specifice ale structurilor transnistrene, la deciziile pe care le emit și la funcțiile instituite în cadrul acestora sunt scriși între ghilimele („...”), fără inițială majusculă. Se va avea în vedere că structurile transnistrene sunt constituite pe teritoriul Republicii Moldova în afara câmpului constituțional al țării, iar ceea ce au emis persoanele și structurile menționate în prezentul document nu reprezintă acte normative.

⁵ Promo-LEX. 2022. „Regimul de la Tiraspol a condamnat prima persoană pentru critica deschisă a războiului din Ucraina”. <https://promolex.md/22788-regimul-de-la-tiraspol-a-condamnat-prima-persoana-pentru-critica-deschisa-a-razboiului-din-ucraina/?lang=ro>. Accesat la 29.03.2024.

1. Emergența și continuarea „luptei împotriva extremismului”

Denaturarea conceptului de extremism și adoptarea măsurilor extraordinare în numele unor pretinse preocupări de securitate au început cu nivelul discursiv. O serie de activități legitime, precum criticarea liderilor structurilor transnistrene sau chestionarea rolului misiunii de pacificare ruse, au fost portretizate drept „surse de pericol” pentru stabilitatea și siguranța regiunii⁶.

Din discursul liderilor structurilor transnistrene rezultă că măsurile „antiextremism” sunt în primul rând concepute și aplicate pentru protecția „statalității”, a *statu-quo*ului actual și a intereselor polilor de putere din regiune. Referințele la importanța protejării drepturilor și libertăților omului, precum și a normelor democratice sunt aproape inexistente. Citatul de mai jos ilustrează un discurs tipic folosit de liderii structurilor transnistrene pentru a justifica necesitatea consolidării registrului de măsuri „antiextremiste”.

”*Inițiativele legislative sunt dictate de situația actuală în care ne aflăm. În condiții de opoziție activă față de existența republicii moldovenești nistrene, statul nostru are dreptul de a-și apăra interesele prin toate mijloacele disponibile. În primul rând, dreptul penal. Din acest punct de vedere, orice acțiuni care vor avea drept scop destabilizarea situației din rmn în diverse direcții – inclusiv în probleme de incitare la ură rasială, interetnică, tensiune politică și așa mai departe – trebuie să primească un răspuns adecvat.*

Declarațiile lui Anatoli Gurețki, pretinsul „procuror general” din regiunea transnistreană în cadrul ședinței „sovietului suprem” din mai 2023⁷

Retorica alarmistă privind necesitatea combaterii „extremismului” și a „elementelor distructive” a fost urmată de adoptarea unor măsuri la nivel „legislativ”.

Prima „lege” privind combaterea activităților extremiste a fost adoptată în 2007⁸, la 5 ani diferență după ce a fost adoptată o lege similară în Federația Rusă. Această „lege” nu oferă o definiție explicită pentru conceptul de extremism și nu precizează care sunt caracteristicile distincte ale acestui fenomen. În schimb, definește vag termenii „activitate extremistă”, „organizație extremistă”, „materiale extremiste” și include o listă de infracțiuni cu caracter „extremist”. „Legea” se aplică în raport cu organizațiile societății civile, asociațiile religioase, mass-media și persoanele fizice, exceptând partidele politice.

Așadar, „extremismul” este definit mai degrabă prin prisma unor infracțiuni, printre care se enumeră: (1) defăimarea persoanelor care dețin funcții publice, (2) obstrucționarea activității structurilor transnistrene, (3) propaganda ideologică, politică, rasială, națională sau religioasă în scopuri dușmănoase, (4) umilirea demnității naționale,

6 „sovietul suprem”. 2007. „«Extremismul este un fenomen negativ și vom suprima orice manifestare a acestuia», spune Andrey Sipchenko”. <https://www.vspmr.org/news/committees/ekstremizm-yavlenie-negativnoe-i-lyuboe-ego-proyavlenie-mi-budem-presekati-andrey-sipchenko.html>. Accesat la 20.03.2024.

7 „sovietul suprem”. 2023. „Despre combaterea activităților extremiste”. <https://www.vspmr.org/news/supreme-council/o-protivodeystvii-ekstremistskoy-deyatelnosti.html>. Accesat la 25.03.2024.

8 „sovietul suprem”. „legea rmn cu privire la combaterea activităților extremiste”. <https://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-v-sfere-obrazovaniya-kuljturi-sporta-molodejnoj-politiki-sredstv-massovoy-informatsii-a-takje-v-sfere-realizatsii-politicheskikh-prav-i-svobod-grajdan/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-protivodeystvii-ekstremistskoy-deyatelnosti.html>. Accesat la 13.03.2024.

(5) subminarea securității, (6) schimbarea fundamentelor sistemului constituțional, (7) manifestarea superiorității pe motive religioase, rasiale, naționale, lingvistice sau sociale, (8) desfășurarea activităților teroriste sau justificarea publică a terorismului, (9) organizarea revoltelor în masă etc. Conform definițiilor din această „lege”, chiar și orice sprijin sau asistență acordată unei „activități extremiste” se califică drept „extremism”. Prin urmare, răspunderea pentru organizarea activităților „extremiste” poate fi aplicată în raport cu un număr indefinit de persoane și organizații.

Definirea ambiguă a termenului „activitate extremistă” a fost realizată în mod deliberat, pentru a transforma „legea” adoptată în 2007 într-un instrument de represiune. Cazurile de privare de libertate în mod ilegal a persoanelor disidente din regiunea transnistreană scot la iveală următoarele: (1) prin „defăimarea persoanelor” care dețin funcții publice se are în vedere inclusiv publicarea unor postări critice pe rețelele sociale la adresa liderilor sau reprezentanților structurilor transnistrene; (2) prin organizarea revoltelor în masă se vizează inclusiv întrunirile pașnice; (3) „propaganda politică în scopuri dușmănoase” cuprinde și exprimarea liberă a unor opțiuni sau idei politice divergente de cele ale liderilor structurilor transnistrene; (4) „promovarea exclusivității sau superiorității pe motive religioase” vizează inclusiv publicarea unor materiale religioase care diseminează convingeri sau învățăminte religioase legitime și (5) „subminarea securității și încălcarea integrității” așa-zisei „republici moldovenești nistrene” se referă inclusiv la nerecunoașterea legalității și legitimității structurilor transnistrene, precum și a așa-numitei „republici moldovenești nistrene”.

1.1 Măsurile punitive

Măsurile de natură legislativă pentru „combaterea extremismului” nu s-au oprit la adoptarea unei „legi” speciale în acest sens. În urma adoptării „legii” din 2007, au fost introduse o serie de modificări la „codul penal” și „codul contravențional” pentru a stabili faptele care constituie infracțiuni de natură „extremistă” și a reglementa pedepsele care se aplică organizațiilor și persoanelor implicate în „activități extremiste”^{9, 10}. În termeni specifici, se prevăd următoarele aspecte:

- ▶ „Incitarea publică la activități extremiste” este sancționată cu amendă în valoare de până la 1.200 de euro sau cu închisoare pe un termen de până la 5 ani. În cazul în care „incitarea la extremism” este efectuată prin intermediul mass-mediei, rețelelor de telecomunicații și internetului, amenda poate ajunge până la 1.500 de euro și pedeapsa cu închisoarea – până la 5 ani. În situația în care aceste acțiuni sunt comise de către o persoană angajată în structurile transnistrene, amenda poate fi în valoare de până la 2.100 de euro și pedeapsa cu închisoarea poate ajunge la un termen de până la 7 ani.
- ▶ Înființarea unei organizații „extremiste” se pedepsește cu amendă în valoare de la 1.200 de euro până la 2.100 de euro sau cu închisoare pe un termen de la 6 până la 10 ani. Participarea în cadrul unei organizații „extremiste” se pedepsește cu amendă de până la 600 de euro sau cu închisoare pe un termen de la 2 la 6 ani.
- ▶ Realizarea activităților în numele unei organizații desemnate drept „extremistă” sau cu privire la care a fost pronunțată o hotărâre definitivă de lichidare din cauza implicării sale în activități „extremiste” se pedepsește cu amendă în valoare de la 1.200 de euro până la 2.100 de euro sau cu închisoare pentru o perioadă de la 6 până la 10 ani.
- ▶ Afișarea publică a simbolurilor organizațiilor „extremiste” se pedepsește cu amendă în valoare de la 1.000 de euro până la 1.800 de euro sau cu muncă corecțională pentru o perioadă de până la 1 an sau cu închisoare pe o perioadă de până la 3 ani.

9 „sovietul suprem”. „codul penal al rmn”. <https://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-administrativnogo-prava/ugolovniy-kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki.html>. Accesat la 19.03.2024.

10 „sovietul suprem”. „codul rmn privind contravențiile administrative”. <https://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-administrativnogo-prava/kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-ob-administrativnih-pravonarusheniyah.html>. Accesat la 19.03.2024.

- ▶ Distribuirea materialelor „extremiste” incluse în „lista de stat a materialelor extremiste” se pedepsește cu amendă în valoare de până la 30 de euro sau cu arest administrativ de până la 15 zile și confiscarea materialelor și echipamentelor utilizate pentru producerea și distribuirea materialelor „extremiste”.
- ▶ „Limbajul extremist” se pedepsește cu amendă de la 1.000 de euro până la 1.800 de euro sau cu închisoare pe un termen de la 1 an la 3 ani. Prin limbaj „extremist” se înțelege incitarea la ură și dușmănie, umilirea demnității unei persoane sau a unui grup de persoane, promovarea superiorității unui grup pe criterii de gen, rasă, naționalitate, limbă, religie, inclusiv prin utilizarea rețelelor sociale sau a mass-mediei.

1.2 Extinderea registrului de măsuri „antiextremiste”

Începând cu anul 2012, pe lângă dezvoltarea unui cadru „legislativ” dedicat „combaterii extremismului”, structurile transnistrene au adoptat o serie de alte măsuri. Principalul obiectiv al acestor inițiative a fost furnizarea mai multor pârghii structurilor de forță transnistrene. În paragrafele de mai jos, trecem în revistă câteva dintre ele.

În 2012, a fost creată lista organizațiilor și persoanelor care ar fi implicate în activități teroriste sau extremiste¹¹. În 2017, Oleksandr Lypovchenko a fost inclus în lista de față din cauza unui text depistat în caietele sale de către reprezentanții structurilor de forță transnistrene. În 2022, Lypovchenko a fost exclus din această listă, însă structurile transnistrene nu i-au asigurat accesul la un remediu efectiv în urma acuzațiilor false și a detenției sale ilegale.

În 2019, „combaterea extremismului” a fost integrată în principalele direcții ale „politicii de stat în domeniul antiterorismului”. În textul documentului privind principalele direcții ale „politicii de stat în domeniul antiterorismului” se specifică faptul că extremismul și slăbirea patriotismului și a valorilor morale tradiționale în rândul tinerilor sunt unele dintre principalele surse interne de „pericol terorist” în regiunea transnistreană¹².

În 2020, structurile transnistrene intensifică lupta împotriva vocilor disidente prin adoptarea „strategiei de combatere a extremismului pentru anii 2020–2026”¹³. Este important de notat că „combaterea extremismului” se numără printre puținele domenii pentru care structurile transnistrene au elaborat strategii specifice. Pe website-urile structurilor transnistrene am identificat doar două strategii aprobate printr-un „decret” de liderul regiunii: (1) „strategia de dezvoltare a regiunii transnistrene pentru anii 2019–2026” și (2) „strategia de combatere a extremismului pentru anii 2020–2026”.

Chiar în prima parte a documentului este menționat faptul că strategia a fost conturată în baza experienței de „combatere a extremismului” din Federația Rusă, Belarus și Kazahstan – state care au denaturat semnificația acestui concept pentru a reprimă libertatea de exprimare, pentru a eradica opoziția politică și pentru a restrânge drastic spațiul de acțiune al societății civile^{14, 15}. Replicarea modelului rusesc are loc și în alte teritorii temporar ocupate de Federația Rusă. De exemplu, în 2005, în Osetia de Sud

11 „banca republicană transnistreană”. „lista organizațiilor și persoanelor despre care există informații că ar fi implicate în activități teroriste sau extremiste”. <https://www.cbpmr.net/content.php?id=20>. Accesat la 19.03.2024.

12 „președintele rmn”. 2019. „decretul președintelui rmn nr. 348 din 9 octombrie 2019 cu privire la aprobarea principalelor direcții ale politicii de stat în domeniul antiterorismului”. <https://president.gospmr.org/pravovoye-akty/ukazi-ob-utverjdenii-osnovnih-napravleniy-gosudarstvennoy-politiki-v-oblasti-protivodeystviya-terrorizmu.html>. Accesat la 23.03.2024.

13 „președintele rmn”. 2020. „decretul președintelui rmn nr. 109 din 20 martie 2020 cu privire la aprobarea strategiei de combatere a extremismului în rmn pentru anii 2020–2026”. <https://president.gospmr.org/pravovoye-akty/ukazi-ob-utverjdenii-strategii-protivodeystviya-ekstremizmu-v-pridnestrovskoy-moldavskoy-respublike-na-2020-2026-godi.html>. Accesat la 24.03.2024.

14 Amnesty International. 2024. „Russia: Creșterea cazurilor de folosire abuzivă a legilor antiterorism pentru suprimarea disidenței”. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/02/russia-surge-in-abuse-of-anti-terrorism-laws-to-suppress-dissent/>. Accesat la 20.03.2024.

15 Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru drepturile omului. 2023. „Belarus folosește abuziv legislația împotriva terorismului și antiextremismului pentru a înăbuși disidența: expert ONU”. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/10/belarus-misuses-counter-terrorism-and-anti-extremism-legislation-stifle>. Accesat la 20.03.2024.

a fost adoptată o „lege” de combatere a „extremismului” similară cu cea existentă în Rusia¹⁶. Tot în Osetia de Sud, în 2017, comunitatea religioasă „Martorii lui Iehova” a fost interzisă, fiind declarată organizație „extremistă”¹⁷. În 2014, reprezentanții structurilor neconstituționale din Abhazia au semnat un acord cu Federația Rusă pentru a coordona împreună activitățile de combatere a „extremismului”¹⁸.

Revenind la strategia adoptată de structurile transnistrene, ținem să evidențiem că importanța acesteia derivă din faptul că transformă „combaterea extremismului” într-o „politică de stat” și o plasează în rândul problemelor prioritare. În comparație cu alte inițiative din acest spectru, strategia de față pune un accent deosebit pe controlul rețelelor sociale și de telecomunicații. De altfel, cele mai multe măsuri pentru „combaterea extremismului” sunt prevăzute în domeniul politicii informaționale. Printre măsurile stipulate se enumeră: (1) monitorizarea constantă a mass-mediei și a rețelelor sociale; (2) folosirea mass-mediei pentru promovarea valorilor morale tradiționale, informarea locuitorilor regiunii despre activitatea „organizațiilor extremiste”, insuflarea unei atitudini intolerante față de „manifestările extremiste” și „educarea patriotică” a tinerilor și (3) crearea unui registru al website-urilor interzise pe teritoriul regiunii transnistrene și a unei baze de date a „materialelor extremiste”.

Deși strategia interferează cu o serie de drepturi și libertăți fundamentale, cum ar fi libertatea de exprimare și de asociere, aceasta nu conține nicio prevedere explicită referitoare la modalitatea prin care se va garanta alinierea măsurilor „antiextremism” la standardele internaționale în domeniul drepturilor omului.

În 2021, în baza strategiei și a unui ordin semnat de liderul regiunii transnistrene, a fost creată „lista de stat a materialelor extremiste” – un mecanism utilizat de structurile transnistrene pentru suprimarea libertății de exprimare¹⁹. În această listă, gestionată de „ministerul justiției”, sunt incluse 8 website-uri ale cultului religios „Martorii lui Iehova”, grupul „Transnistria este casa noastră”, creat pe Facebook și grupul „Transnistria”, creat pe Viber. Primul grup este administrat de Ghenadie Ciorba, iar cel din urmă de Boris Babaian, condamnați anterior în mod ilegal pentru „fapte de extremism”²⁰. Motivele pentru care aceste grupuri și website-uri au fost declarate materiale „extremiste” nu sunt cunoscute, fapt ce evidențiază încă o dată caracterul arbitrar al modului în care este aplicată „legislația antiextremism”. Suplimentar acestei măsuri, a fost creat un registru al website-urilor și numelor de domenii care sunt interzise pe teritoriul regiunii transnistrene²¹.

Mai mult decât atât, în dosarele ce vizează „acțiuni extremiste” este solicitată „expertiza” lingviștilor de la centrul multidisciplinar de cercetare și consultare din cadrul Universității „Taras Șevcenko” din Tiraspol, a cărui directoare este Natalia Krivoșapova. Expertiza lingvistică în cazurile ce vizează „extremismul” este o practică întâlnită și în Federația Rusă. Unul dintre principalii beneficiari ai serviciilor de consultanță prestate de acest centru este „ministerul securității” din regiunea transnistreană, condus de Valeri Ghebos. În 2019, într-un articol publicat de Institutul de Stat al Limbii Ruse „A.S. Pușkin” din Moscova, Natalia Krivoșapova menționează că deseori materialele

16 Tarhanova, Zhanna. 2018. „Lupta împotriva extremismului va fi intensificată în Osetia de Sud”. Ecoul Caucazului, 2 martie. <https://www.ekhokavkaza.com/a/29075611.html>. Accesat la 10.04.2024.

17 Ibidem.

18 Președintele Rusiei. 2014. „Acord între Federația Rusă și «republica abhazia» privind alianța și parteneriatul strategic”. <http://www.kremlin.ru/supplement/4783>. Accesat la 10.04.2024.

19 „ministerul justiției” (fără dată). „lista unică de stat a materialelor extremiste”. <http://justice.idknet.com/web.nsf/all/egsem>. Accesat la 20.03.2024.

20 Centrul de Informare Legală „Apriori”. 2023. În 2023, două comunități online au fost incluse pentru prima dată în lista unică de stat a materialelor extremiste [...]. ИПЦ «Априори»/Apriori ILC (Facebook), 12 august. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=631319752445433&set=a.576455921265150>. Accesat la 03.04.2024.

21 „ministerul dezvoltării digitale” (fără dată). „registru unificat al numelor de domenii și de site-uri care conțin informații a căror distribuție este interzisă în rmn”. <https://mincifra.gospmr.org/форма-запоса-в-епдзи/>. Accesat la 20.03.2024.

trimise pentru efectuarea analizei lingvistice sunt videoclipuri cu tentă satirică sau ironică la adresa liderilor structurilor transnistrene. Krivoșapova califică materialele satirice drept „insulte publice”, care au scopul de a submina „prestigiul statului și al autorităților”, precum și inducerea unei opinii negative în societate cu privire la liderii structurilor transnistrene²².

Este important de menționat că expertiza lingvistică este făcută în lipsa unor criterii clare și a unei abordări centrate pe respectarea dreptului la libera exprimare și a principiului proporționalității. Mai degrabă, accentul se pune pe interesele liderilor și reprezentanților structurilor transnistrene, în detrimentul libertăților fundamentale ale locuitorilor regiunii transnistrene. În plus, expertiza lingvistică, în maniera în care este efectuată de centrul multidisciplinar de cercetare și consultare din cadrul Universității „Taras Șevcenko”, este contrară practicii CtEDO, care a stabilit clar că funcționarii publici sunt supuși unor limite mult mai largi de acceptabilitate a criticilor decât persoanele private²³.

1.3 Ultimele modificări aduse „legislației antiextremism”

Ultimele modificări importante aduse „legislației antiextremism” datează din 2023. În termeni specifici, în mai 2023, la inițiativa lui Anatoli Gurețki, a fost modificată „legea” din 2007 pentru a oferi mai multe pârghii structurilor de forță transnistrene. Este important de notat că Anatoli Gurețki a fost găsit vinovat pentru încălcarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova în șase hotărâri ale CtEDO.

Modificările propuse de Gurețki au vizat reglementarea dreptului „procurorului general”, al „adjunctului” acestuia și al „ministerului securității” de a se adresa „instanțelor de judecată” pentru recunoașterea unor organizații sau departamente ale acestora drept „extremiste”²⁴. Extinderea puterii structurilor de forță transnistrene în mod nejustificat în sfera libertății de exprimare și a libertății de asociere, în numele „combaterii extremismului”, a dus la comiterea mai multor încălcări ale drepturilor omului în raport cu jurnaliștii, activiștii civici și politici din regiunea transnistreană.

Acordarea mai multor pârghii structurilor de forță transnistrene trezește îngrijorări serioase din perspectiva lipsei lor de legalitate, legitimitate, independență și imparțialitate. Structurile de forță transnistrene sunt supuse intereselor holdingului Sheriff și ale mediului politic, asupra căruia Federația Rusă exercită un control decisiv. CtEDO a evidențiat, într-o serie de hotărâri ce vizează reclamanți din regiunea transnistreană, că „nu există niciun motiv pentru a crede că în regiunea transnistreană există un sistem care să reflecte o tradiție juridică conformă cu Convenția, care să fie similar cu cel practicat în restul Republicii Moldova”²⁵.

O altă modificare a fost inițiată de Galina Antiufeeva și Grigori Diacenco, preținși „deputați” în „sovietul suprem” din regiunea transnistreană. În vederea armonizării „legislației” din regiune cu cea rusească, Antiufeeva și Diacenco au propus reglementarea faptului că folosirea „limbajului extremist” constituie o infracțiune,

22 Krivoshapova, Natalia. 2019. „Caracteristicile analizei discursului de natură ofensatoare prin prisma expertizei lingvistice”. În: *Culegerea de lucrări științifice ale Conferinței Științifice Internaționale „Știința lingvistică teoretică modernă și problemele expertizei judiciare”, 73-83. Moscova: Institutul de Stat al Limbii Ruse „A.S. Pușkin”. <https://publications.hse.ru/pubs/share/direct/367592891.pdf>. Accesat la 21.03.2024.*

23 Curtea Europeană a Drepturilor Omului. 2001. „Hotărârea din 29 iunie 2001 în Cauza Thoma vs Luxemburg (Cererea nr. 38432/97)”. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-59363%22%7D>. Accesat la 28.03.2024.

24 „sovietul suprem”. 2023. „protejarea intereselor statului”. <https://www.vspmr.org/news/supreme-council/zaschita-interesov-gosudarstva.html>. Accesat la 21.03.2024.

25 Curtea Europeană a Drepturilor Omului. 2016. „Hotărârea din 23 februarie 2016 în Cauza Mozer împotriva Republicii Moldova și a Rusiei (Cererea nr. 11138/10)”. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-176086%22%7D>. Accesat la 21.03.2024.

pentru care trebuie să fie prevăzute pedepse corespunzătoare²⁶. Conceptul de „limbaj extremist” în maniera în care este definit de reprezentanții structurilor transnistrene deschide calea pentru persecutarea locuitorilor regiunii doar în baza unor presupoziii, opinii divergente sau norme distorsionate.

²⁶ „sovietul suprem”. 2023. „completări la codul penal”. <https://www.vspmr.org/news/committees/dopolneniya-v-ugolovniy-kodeks.html>. Accesat la 18.03.2024.

2. Educația pentru „combaterea extremismului”

Odată cu adoptarea unei „legislații” speciale dedicate „combaterii extremismului”, structurile transnistrene au manifestat un interes sporit pentru educarea copiilor și a tinerilor în spiritul valorilor tradiționale ale „culturii transnistrene” și, în special, ale „patriotismului”. În „strategia de combatere a extremismului pentru anii 2020–2026”, semnată de liderul regiunii transnistrene, se menționează că „viziunile extremiste” creează premise pentru „pierderea sentimentului de patriotism, a identității naționale și a valorilor familiale, culturale și morale”. La fel ca în cazul celorlalți termeni, „valorile familiale, culturale și morale” nu sunt integrate într-un cadru conceptual bine definit.

Importanța acordată „educației patriotice” a copiilor și tinerilor din regiunea transnistreană este reliefată și prin includerea acestora în rândul principalelor direcții ale „politicii de stat în domeniul combaterii extremismului”²⁷, precum și în principalele domenii de acțiune ale „politicii de stat în domeniul educației”²⁸.

Conceptul de „educație patriotică” în regiunea transnistreană este de inspirație rusească. Primele inițiative de dezvoltare a „educației patriotice” în școlile din Federația Rusă datează din primul mandat prezidențial al lui Vladimir Putin²⁹. „Educația patriotică”, în varianta concepută și promovată de autoritățile ruse, se echivalează cu militarizarea educației, înrădăcinarea propagandei de stat în toate sferile educației, încurajarea urii față de „dușmanii externi”, cum ar fi țările occidentale, și reprimarea gândirii critice în rândul tinerilor³⁰.

„Educația patriotică” în școlile din regiunea transnistreană este realizată prin implicarea structurilor de forță și de securitate, după modelul rusesc. Interferența sistematică a structurilor de forță în procesul educațional demonstrează că educația tinerilor în spiritul „patriotismului” ocupă un loc special în strategiile structurilor transnistrene și că obiectivele acestor structuri au prioritate, în detrimentul intereselor primare ale copiilor.

27 „președintele rmn”. 2020. „decretul președintelui rmn nr. 109 din 20 martie 2020 cu privire la aprobarea strategiei de combatere a extremismului în rmn pentru anii 2020–2026”. <https://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/ob-utverjdenii-strategii-protivodeystviya-ekstremizmu-v-pridnestrovskoy-moldavskoy-respublike-na-2020-2026-godi.html>. Accesat la 24.03.2024.

28 „ministerul educației al rmn”. 2003. „decretul președintelui rmn nr. 201 privind aprobarea conceptului de educație a copiilor și tinerilor”. <https://minpros.gospmr.org/about/10444>. Accesat la 04.04.2024.

29 Iashchenko, Iuliia. 2023. „Nationalistic Propaganda as a Strategy for Patriotic Upbringing in Russian Education”. Milano: Milano University Press. <https://riviste.unimi.it/index.php/NAD/article/view/19960>. Accesat la 22.03.2024.

30 Coalson, Robert. 2022. „«It’s Not Scary To Die For The Motherland»: As War On Ukraine Rages, Russian Children Targeted For ‘Patriotic’ Education”. Radio Free Europe/Radio Liberty, 2 septembrie. <https://www.rferl.org/a/russia-schoolchildren-patriotic-education-ukraine-war/32016144.html>. Accesat la 27.03.2024.

Reprezentanții structurilor de forță, conduse de Valeri Ghebos, organizează periodic lecții, concursuri de pictură și mese rotunde despre extremism și terorism. În organizarea acestor evenimente sunt antrenate și alte structuri, cum ar fi „comisia electorală centrală”, „uniunea jurnaliștilor”, „uniunea veteranilor organelor de securitate”, „parlamentul tinerilor” din cadrul „sovietului suprem” și Universitatea „Taras Șevcenko” din Tiraspol. Lecțiile despre „contracurarea extremismului” pentru studenții din regiunea transnistreană sunt organizate inclusiv la inițiativa Ambasadei Federației Ruse la Chișinău³¹.

Tineri participanți la ceremonia de deschidere a jocului sportiv-militar „tânărul patriot al Transnistriei – 2023”.

Sursă: Știri din Transnistria

³¹ Știri din Transnistria. 2023. „Tinerii au discutat despre modalitățile de a contracura extremismul informațional”. <https://novostipmr.com/ru/news/23-04-25/molodyozh-obsudila-sposoby-protivodeystviya-informacionnomu>. Accesat la 25.03.2024.

Planul de acțiuni al „ministerului educației” aferent „strategiei de combatere a extremismului pentru anii 2020–2026” stipulează că lecțiile despre „manifestările extremiste” vor fi organizate o dată la trei luni. Planul prevede și alte măsuri, precum (1) programe de formare profesională pentru cadrele didactice privind „combaterea extremismului”, (2) efectuarea cercetărilor sociologice pentru identificarea cazurilor de răspândire a „ideologiei extremiste” în rândul tinerilor, (3) mitinguri „patriotice”, (4) organizarea unui festival republican „patriotic”, (5) competiții sportive militare intitulate „tânărul patriot al Transnistriei” și (6) „lecții de curaj” de la veteranii de război³². Mai mult decât atât, la inițiativa „ministerului educației” din regiunea transnistreană sunt organizate webinare pentru psihologi cu privire la combaterea „viziunilor extremiste” în rândul copiilor și adolescenților³³.

Tânăr participant la jocul sportiv-militar „tânărul patriot al Transnistriei – 2023”, aruncând o grenadă.

Sursă: „ministerul afacerilor interne al rmn”

³² „ministerul educației rmn”. 2020. „ordin privind aprobarea planului de acțiune în cadrul implementării strategiei de combatere a extremismului a rmn pentru anii 2020-2026”. <https://minpros.gospmr.org/files/Molodej/NPB-V/1050061120.pdf>. Accesat la 27.03.2024.

³³ Universitatea „Taras Șevcenko” (fără dată). „Psihologie fără frontiere”. <http://spsu.ru/news/5382-psihologiya-bez-granits>. Accesat la 19.03.2024.

Competiția sportivă-militară „tânărul patriot al Transnistriei”, organizată de „ministerul afacerilor interne”, presupune un test de istorie, realizarea de postere de propagandă, aruncarea grenadelor, trageri cu arme pneumatice și demontarea la viteză a unui kalașnikov AK-47. Scopul acestui eveniment este educarea „adevăraților patrioți” în rândul elevilor din regiunea transnistreană, popularizarea serviciului militar și atragerea tinerilor în cadrul structurilor de forță și paramilitare din regiunea transnistreană^{34, 35}.

Copil participant la tabăra militară-patriotică „Marte” din 2019, ținând în mână o pușcă.

Sursă: Știri din Transnistria

O altă acțiune implementată în vederea „educării patriotice” a copiilor și tinerilor cu vârsta între 10 și 18 ani este „tabăra militar-patriotică Marte”. Anual, la această tabără participă 150-200 de copii și tineri din întreaga regiune. Elevii învață să asambleze și să dezasambleze arme, se familiarizează cu elementele de bază ale serviciului militar, participă la exerciții pentru lunetiști și la întâlniri cu veteranii de război³⁶.

34 Știri din Transnistria. 2023. „etapa finală a festivalului patriotic «Suntem fideli acestei amintiri!» a început”. <https://novostipmr.com/ru/news/23-02-28/nachalsya-finalnyy-etap-patrioticheskogo-festivalya-my-etoy>. Accesat la 24.03.2024.

35 Știri din Transnistria. 2018. „forțele speciale ale serviciului penitenciar de stat ajută tinerii patrioți din Transnistria”. <https://novostipmr.com/ru/news/18-04-04/specnazovcy-gsin-pomogayut-yunym-patriotam-pridnestrovya>. Accesat la 24.03.2024.

36 „compania de televiziune și radio de stat transnistreană” (fără dată). „tabăra militar-patriotică Marte s-a deschis pe malul râului Turunciuc”. <https://radio.pgtrk.com/news/010817/na-beregu-reki-turunchuk-otkrylsya-voenno-patrioticheskiy-lager-mars>. Accesat la 25.03.2024.

De asemenea, în vederea „prevenirii manifestărilor extremiste” în rândul elevilor este organizat festivalul civic-patriotic „Suntem devotați acestei amintiri”, dedicat celui de-Al Doilea Război Mondial și războiului moldo-rus din 1992. Scopul festivalului este „de a forma cunoștințe despre istoria eroică a Rusiei și a regiunii transnistrene” prin dansuri și cântece cu tematică militară. Conform datelor publicate de structurile transnistrene, în 2023, la acest festival au participat peste 3.000 de elevi și copii din grădinițe³⁷.

Tineri din Dubăsari participanți la festivalul patriotic „Suntem devotați acestei amintiri” din 2019.

Sursă: Știri din Transnistria

Este important de menționat că „educația patriotică” a minorilor în vederea combaterii „extremismului” și „terorismului” se desfășoară inclusiv în sistemul penitenciar. Lecțiile de prevenire a „extremismului” sunt organizate periodic de direcția educațională a „serviciului penitenciar de stat” în contextul implementării „strategiei de combatere a extremismului pentru anii 2020–2026”³⁸.

Prin urmare, observăm că „educația patriotică” a pătruns în toate sferile educației din regiunea transnistreană și că militarizarea educației școlare a devenit un obiectiv important. De asemenea, constatăm că abordarea structurilor transnistrene a conceptului educației patriotice este complet în opoziție cu educația pentru pace, drepturile omului și dezvoltare sustenabilă, promovată de UNESCO³⁹. În viziunea UNESCO, scopul educației pentru pace sau de prevenire a extremismului violent este să creeze o cultură a nonviolentei în rândul copiilor. În acest sens, se recomandă ca accentul să fie pus pe următoarele componente: participare civică, diversitate culturală, abilități digitale, alfabetizare mediatică, drepturile omului, gândire critică și analitică, sănătate mintală și fizică, rezolvarea pașnică a conflictelor, mitigarea efectelor schimbărilor climatice etc.

37 Știri din Transnistria. 2023. „etapa finală a festivalului patriotic «Suntem fideli acestei amintiri!» a început”. <https://novostipmr.com/ru/news/23-02-28/nachalsya-finalnyy-etap-patrioticheskogo-festivalya-my-etoy>. Accesat la 24.03.2024.

38 „serviciul penitenciar de stat”. 2023. „în penitenciarul 1 al serviciului penitenciar de stat al ministerului justiției al rmn au avut loc evenimente de prevenire a extremismului și terorismului”. <https://gsin.gospmr.org/article/v-tyurme-1-gsin-my-u-pmr-proshli-meropriyatiya-po-profilaktike-ekstremizma-i-terrorizmu>. Accesat la 26.03.2024.

39 UNESCO. 2023. „What you need to know about UNESCO’s Recommendation on Education for Peace, Human Rights and Sustainable Development”. <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-unescos-recommendation-education-peace-human-rights-and-sustainable>. Accesat la 02.04.2024.

Figura 1. Educația pentru prevenirea extremismului: abordarea UNESCO vs abordarea structurilor transnistrene

Sursa: elaborat de autor în baza „decretului președintelui rnmn nr. 201 privind aprobarea conceptului de educație a copiilor și tinerilor”, <https://minpros.gospmr.org/about/1044> și a ghidului privind prevenirea extremismului violent, elaborat de UNESCO, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244676>.

3. Direcțiile stabilite pentru 2024

În luna ianuarie a fiecărui an, liderul regiunii transnistrene rostește un discurs în fața reprezentanților structurilor transnistrene⁴⁰. Cu această ocazie, Vadim Krasnoselski prezintă prioritățile și trasează principalele direcții de acțiune. Am analizat doar aspectele relevante pentru „lupta împotriva extremismului”. Astfel, am constatat că prima prioritate în domeniul „asigurării securității statului” este intensificarea activităților de colectare a informațiilor despre amenințările militare, identificarea și contracararea acțiunilor de sabotaj, precum și a manifestărilor teroriste și extremiste.

O altă componentă majoră din discursul lui Krasnoselski este dedicată „educației patriotice”. Acțiunile de „educare patriotică, spirituală și morală” a tinerilor se găsesc printre prioritățile trasate pentru „ministerul dezvoltării digitale”, „ministerul apărării”, „ministerul educației” și „ministerul securității”. De exemplu, sarcina pentru „ministerul securității” este desfășurarea activităților de formare și înrădăcinare a „ideologiei statului” în rândul tinerei generații pentru insuflarea valorilor istorice, culturale, morale și tradiționale, iar „ministerul apărării” este însărcinat cu creșterea nivelului de educație militară și „patriotică” a tinerilor și adolescenților.

În prioritățile trasate pentru „ministerul educației”, pe lângă „activitățile patriotice” tradiționale, Krasnoselski a inclus elaborarea unui curs care să înglobeze următoarele teme: „fundamentele legale ale statalității rmn”, „formarea poporului transnistrean”, „războiul de pe Nistru”, „victoria în marele război patriotic din 1941–1945”, „implicarea transnistrenilor în marele război patriotic” și „Transnistria – un stat democratic și de drept”. Conform indicațiilor liderului regiunii transnistrene, cursul va fi predat sistematic în instituțiile de învățământ de toate nivelurile, prin implicarea mai multor structuri transnistrene, inclusiv de nivel local. La fel, subiectele din acest curs vor fi abordate într-o serie de emisiuni produse de „ministerul dezvoltării digitale” și de mass-media controlată de structurile transnistrene și holdingul Sheriff.

⁴⁰ Știri din Transnistria. 2024. „mesaj al președintelui rmn către organele guvernamentale și administrative (transcriere)”. <https://novostipmr.com/ru/news/24-01-22/poslanie-prezidenta-pmr-organam-gosvlasti-i-upravleniya>. Accesat la 02.04.2024.

4. Abordarea comunității internaționale

Raportul de țară privind situația drepturilor omului în Republica Moldova al Departamentului de Stat al SUA⁴¹ evidențiază că (1) „strategia de combatere a extremismului pentru anii 2020–2026” servește drept pretext pentru folosirea unor noi mecanisme represive în raport cu activiștii civici și politici din regiunea transnistreană, (2) măsurile „antiextremism” sunt aplicate pentru suprimarea libertății de exprimare și (3) jurnaliștii sunt constrânși tot mai mult să se autocenzureze și să evite chestionarea liderilor și reprezentanților structurilor transnistrene în contextul implementării „strategiei de combatere a extremismului pentru anii 2020–2026”.

Totodată, organizația Freedom House, în rapoartele sale anuale, a accentuat în repetate rânduri că libertatea de exprimare se deteriorează în regiunea transnistreană din cauza acuzațiilor precum „incitarea la extremism” sau „insultarea autorităților”⁴². Constatări alarmante privind comiterea unor încălcări grave ale libertății de exprimare și libertății de asociere de către structurile transnistrene se regăsesc și în *Raportul Evaluării Periodice Universale a drepturilor omului în Republica Moldova* publicat de Consiliul ONU pentru Drepturile Omului⁴³.

Hotărârile CtEDO ce vizează reclamanți din regiunea transnistreană ale căror drepturi au fost violate, inclusiv din cauza măsurilor „antiextremism” ale structurilor transnistrene, reliefează derapaje grave de la standardele drepturilor omului. De exemplu, în cauza *Lypovchenko și Halabudenco c. Republicii Moldova și a Federației Ruse*, care vizează detenția ilegală a lui Oleksandr Lypovchenko pentru „acțiuni extremiste”, CtEDO a constatat violarea articolului 3 (dreptul de a nu fi supus torturii), articolului 5 (dreptul la libertate și la siguranță), articolului 6 (dreptul la un proces echitabil), articolului 13 (dreptul la un remediu efectiv) și articolului 34 din Convenție (dreptul de a sesiza Curtea)⁴⁴.

De asemenea, întrucât „legea” din 2007 este inspirată într-o foarte mare măsură din legea privind combaterea activităților extremiste adoptată în Federația Rusă, am examinat opinia Comisiei de la Veneția⁴⁵ referitoare la aceasta. Constatările Comisiei de la Veneția privind legea rusească din 2002, care sunt totalmente aplicabile și „legii” din 2007 adoptată de structurile transnistrene, sunt următoarele:

- ▶ Noțiunile „activitate extremistă”, „organizație extremistă” și „materiale extremiste” nu stabilesc caracteristicile generale ale extremismului drept concept, sunt prea generale, ușor interpretabile și lipsite de claritate. Lipsa unor definiții precise este problematică, întrucât pot fi vizate drepturi și libertăți fundamentale. De asemenea, având în vedere că definițiile sunt lipsite de precizie și nu sunt însoțite de criterii clare, există riscul ca în baza prevederilor din lege să fie săvârșite abuzuri și să fie adoptate decizii disproporționate.
- ▶ Există o serie de îngrijorări serioase cu privire la includerea unor acțiuni în lista „activităților extremiste”. De exemplu, deși definiția extremismului oferită de Convenția de la Shanghai

41 U.S. Department of State. 2023. „2022 Country Reports on Human Rights Practices: Moldova”. <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/moldova/>. Accesat la 28.03.2024.

42 Freedom House. 2022. „Freedom in the World 2021”. Transnistria. <https://freedomhouse.org/country/transnistria/freedom-world/2021>. Accesat la 28.03.2024.

43 Consiliul ONU pentru Drepturile Omului. 2021. „Raportul Evaluării Periodice Universale a drepturilor omului în Republica Moldova”. <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/md-index>. Accesat la 28.03.2024.

44 Curtea Europeană a Drepturilor Omului. 2024. „Case of Lypovchenko and Halabudenco v. the Republic of Moldova and Russia (Applications nos. 40926/16 and 73942/17)”. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-231078%22%7D>. Accesat la 29.03.2024.

45 Comisia de la Veneția. 2012. „Opinion on the federal law on combating extremist activity of the Russian Federation”. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2012\)016-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2012)016-e). Accesat la 29.03.2024.

privind combaterea terorismului, separatismului și extremismului⁴⁶ prevede clar că folosirea violenței este un element intrinsec extremismului, unele activități incluse în legea rusească din 2002 nu implică sub nicio formă violența.

- În „legea” din 2007 adoptată de structurile transnistrene sunt cel puțin 10 activități considerate „extremiste” care nu fac referire la folosirea violenței, cum ar fi: „umilirea demnității naționale”, „promovarea exclusivității, superiorității sau inferiorității cetățenilor pe criterii de religie, apartenență rasială, națională, religioasă, socială sau lingvistică”, „promovarea ostilității sau intoleranței ideologice, politice, rasiale, naționale, religioase sau sociale”, „distribuirea materialelor extremiste, precum și producerea sau depozitarea acestora în scopul distribuirii”.
- ▶ În ceea ce privește catalogarea „promovării exclusivității, superiorității sau inferiorității cetățenilor pe criterii de religie, apartenență rasială, națională, religioasă, socială sau lingvistică” drept „activitate extremistă”, Comisia de la Veneția accentuează că prevederea respectivă ar putea viza activități legitime și ar afecta libertatea de gândire, de conștiință și de religie, precum și libertatea de asociere. Totodată, există riscul ca în baza acestei prevederi să fie persecutate anumite comunități religioase. Se mai evidențiază că CtEDO protejează prozelitismul și libertatea membrilor oricărei comunități religioase sau biserici de „a încerca să convingă” alte persoane prin „învățătură”. Totodată, Comisia de la Veneția menționează explicit că pentru a califica „incitarea la discordie, ostilitate sau intoleranță rasială, etnică, religioasă” drept „activitate extremistă”, este imperativ să fie prezent elementul violenței, conform Convenției de la Shanghai.
 - ▶ S-a constatat absența principiului legalității și proporționalității și a unei abordări consistente în această lege – elemente indispensabile pentru a evita restricționarea arbitrară a unor drepturi și libertăți fundamentale.
 - ▶ Măsurile preventive (avertizări sau observații în scris) și punitive (suspendarea sau interzicerea activităților organizațiilor, lichidarea organizațiilor sau închiderea instituțiilor media) prevăzute în legea rusească din 2002 sunt problematice și trezesc îngrijorări în contextul dreptului la asociere și al libertății de exprimare. Aceste măsuri sunt stipulate inclusiv în „legea” din 2007 adoptată de structurile transnistrene.
 - ▶ Comisia de la Veneția evidențiază clar că decizia de lichidare a unei organizații trebuie adoptată în ultimă instanță și doar în legătură cu cazurile deosebit de grave, în urma unor audieri publice și după ce a fost garantat dreptul la contestație. Atât legea rusească din 2002, cât și „legea” din 2007 adoptată de structurile transnistrene nu fac referire la proceduri clare prin care va fi garantat dreptul de a contesta măsurile preventive și/sau punitive în fața unei instanțe imparțiale și independente.
 - ▶ De asemenea, Comisia atenționează că liniile directoare ale organelor de drept și interpretările lingvistice nu sunt suficiente pentru a asigura respectarea standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului.

Mai mult decât atât, Înalțul Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului⁴⁷ a atenționat asupra riscului încălcării drepturilor omului și a libertăților fundamentale atunci când termenii „extremism” sau „radicalizare” înglobează activități nonviolente. De asemenea, a fost accentuat faptul că eforturile și măsurile întreprinse de state ar trebui să se concentreze pe contracararea desfășurării efective a unor activități extremiste cu tentă violentă, în loc de combaterea unor opinii sau credințe legitime. În plus, în vederea asigurării legalității măsurilor antiextremism este imperativ să existe o abordare centrată pe drepturile omului, să fie realizate evaluări ale impactului acestor măsuri asupra respectării și garantării drepturilor omului și să fie instituit un control democratic asupra măsurilor și programelor realizate de instituțiile de stat, inclusiv prin implicarea liberă a societății civile.

46 Oficiul Înalțului Comisar ONU pentru Drepturile Omului. 2001. „Convenția de la Shanghai privind combaterea terorismului, separatismului și extremismului”. https://www.refworld.org/legal/agreements/radr/2001/en/66812?prevDestination=search&prevPath=/search?keywords=shanghai&order=desc&sm_document_source_name=Regional+Treaties%2C+Agreements%2C+Declarations+and+Related&sort=score&result=result-66812-en. Accesat la 28.03.2024.

47 Consiliul ONU pentru Drepturile Omului. 2016. „Report on best practices and lessons learned on how protecting and promoting human rights contribute to preventing and countering violent extremism”. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g16/162/55/pdf/g1616255.pdf?token=YK4NGfPNYnthsYRNo&fe=true>. Accesat la 29.03.2024.

Concluzii

Analiza cadrului „legislativ” și a măsurilor adoptate de structurile transnistrene scot la iveală o serie de aspecte problematice și îngrijorătoare. În primul rând, observăm că structurile transnistrene au încercat să „cosmetizeze” combaterea „extremismului” în termeni aparent „acceptabili”. În practică însă, orice acțiune legitimă care contravine ordinii ostile instituite de structurile transnistrene sau chestionează poziția liderilor din regiune poate intra sub incidența „legislației antiextremism” și orice jurnalist, activist civic sau politic care critică *statu-quo* poate fi declarat „extremist”.

Cu certitudine, definirea vagă și ambiguă a fenomenului de „extremism” a generat abuzuri și violări grave ale drepturilor și libertăților fundamentale. În mod deliberat, nu au fost stabilite limite clare privind măsurile de contracarare a „extremismului” atunci când acestea interferează vădit cu exercitarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. De asemenea, contrar normelor și bunelor practici stabilite de organizațiile internaționale în domeniul antiextremismului, structurile transnistrene au inclus acțiuni nonviolente în lista infracțiunilor de natură „extremistă”. Astfel, au oferit structurilor de forță cadrul necesar pentru restricționarea drastică a libertății de exprimare și a libertății de întrunire și de asociere.

Persecutarea comunității religioase „Martorii lui Iehova”, privarea de libertate în mod ilegal a activiștilor civici și politici, interzicerea netransparentă și arbitrară a conținutului online, precum și criminalizarea unor acțiuni legitime evidențiază că scopurile pe care le urmăresc structurile transnistrene în lupta împotriva „extremismului” sunt permanentizarea pozițiilor de putere și suprimarea agresivă a gândirii critice și a spiritului civic. Această constatare rezultă inclusiv din faptul că măsurile „antiextremism” pun mai degrabă un accent puternic pe protecția „statalității”, a intereselor și a imaginii liderilor structurilor transnistrene decât pe protecția siguranței, drepturilor și libertăților locuitorilor regiunii. În planurile, strategiile și inițiativele „legislative” elaborate de reprezentanții structurilor transnistrene, drepturile și libertățile fundamentale ale omului sunt menționate sporadic sau aproape deloc. În acest context, este important de spus că denaturarea conceptului de extremism, folosirea acestuia în mod arbitrar și devierea de la normele minime în domeniul drepturilor omului vulnerabilizează, de fapt, regiunea transnistreană în fața unor pericole reale.

O altă observație care derivă din analiza „luptei împotriva extremismului” în regiunea transnistreană este puterea excesivă obținută de structurile de forță transnistrene, inclusiv influența substanțială asupra procesului educațional și a mass-mediei. Acest fapt este cauzat de lipsa principiului *checks and balances*, a unui cadru propice pentru dezbateri publice și a normelor statului de drept.

Totodată, ne-a atras atenția în mod special militarizarea educației școlare a elevilor și „educația patriotică” a copiilor și tinerilor – prezentate ca măsuri de prevenire a „extremismului”. În țările sau regiunile care înregistrează abateri de la statul de drept și de la standardele drepturilor omului există riscul ca „educația patriotică” să fie folosită în scopuri propagandistice și să adopte un ethos militarist. În regiunea transnistreană a Republicii Moldova, observăm că tendința de militarizare a educației școlare sub paravanul „combaterii extremismului” poate avea drept efecte formarea unei imagini distorsionate despre anumite evenimente istorice, normalizarea participării copiilor și tinerilor în activități cu potențial ridicat de violență și formarea unor grupuri de tineri complet obedienți și servili structurilor transnistrene.

De asemenea, din discursul anual al liderului regiunii transnistrene rezultă că, în anul 2024, „combaterea extremismului” și „educația patriotică” a copiilor și tinerilor vor fi direcții prioritare pentru toate structurile transnistrene. Ca și în anii precedenți, liderii structurilor transnistrene vor adopta măsuri abuzive în baza modelului oferit de regimurile autoritare din spațiul ex-sovietic. Atenția sporită pe care liderii din regiune o acordă acestui subiect scoate la iveală că vor fi oferite mai multe pârguri structurilor de forță transnistrene sub pretextul „contracării extremismului”, cu scopul de a reprima și mai mult orice formă de opoziție față de ordinea actuală.

Recomandări

Organizațiile internaționale, factorii de decizie de la Chișinău și reprezentanții misiunilor diplomatice dispun de mai multe instrumente prin intermediul cărora ar putea exercita influență asupra structurilor transnistrene, inclusiv asupra modului în care acestea aplică „măsurile antiextremism”. În paragrafele de mai jos, sunt expuse o serie de recomandări care ar putea contribui la combaterea climatului de impunitate, precum și a fenomenului descris în documentul de față.

Recomandări adresate instituțiilor Uniunii Europene, misiunilor diplomatice acreditate la Chișinău, precum și altor parteneri de dezvoltare:

- ▶ Instituirea unui mecanism de condiționalitate în cadrul DCFTA și al altor acorduri comerciale bilaterale de care beneficiază regiunea transnistreană, bazat pe respectarea drepturilor omului, a libertăților fundamentale și a normelor democratice în stânga Nistrului și în mun. Bender. Respectarea normelor democratice și a drepturilor omului trebuie să fie o cerință fundamentală. De altfel, beneficiile economice sau de altă natură oferite regiunii transnistrene vor continua să aibă doar un impact limitat.
- ▶ Completarea Deciziei (PESC) 2023/2423 a Consiliului Uniunii Europene⁴⁸ cu o listă care să includă persoanele concrete din cadrul structurilor transnistrene care se fac responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană, inclusiv prin folosirea arbitrară a pretensei legislații „antiextremism”.
 - Aplicarea măsurilor restrictive în raport cu liderii și reprezentanții structurilor transnistrene va contribui la combaterea climatului de impunitate care persistă în regiunea transnistreană timp de peste 30 de ani. O parte dintre reprezentanții structurilor transnistrene care au comis abuzuri folosind „mecanismele antiextremism” în ultimii 2 ani se regăsesc în analiza intitulată „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”⁴⁹, publicată de Promo-LEX în martie 2024.
- ▶ Acordarea priorității subiectului condamnărilor ilegale, persecutării vocilor critice și ținerii jurnaliștilor și activiștilor civici în condiții inumane de detenție pe agenda discuțiilor cu reprezentantul politic al Tiraspolului.

Recomandări adresate Guvernului:

- ▶ Sesizarea sistematică a partenerilor internaționali relevanți în dosarul transnistrean cu privire la cazurile de violare a drepturilor omului comise în regiunea transnistreană, inclusiv cele săvârșite în temeiul pretensei „legislații antiextremism”.
- ▶ Promovarea includerii în listele internaționale de sancțiuni și măsuri restrictive a reprezentanților și liderilor structurilor transnistrene responsabili de încălcarea gravă a drepturilor omului și a libertăților fundamentale.
 - În ultimii ani, Promo-LEX a identificat peste 400 de persoane responsabile de încălcarea drepturilor omului în regiunea transnistreană. Listele cu numele acestor

48 Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. 2023. DECIZIA (PESC) 2023/2423 A CONSILIULUI din 26 octombrie 2023 de modificare a Deciziei 2010/573/PESC privind măsurile restrictive împotriva conducerii regiunii Transnistria din Republica Moldova, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2023/2423/oj>.

49 Promo-LEX. 2024. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”. <https://promolex.md/25232-persoanele-responsabile-de-violarea-drepturilor-omului-in-regiunea-transnistreana-a-republicii-moldova/?lang=ro>. Accesat la 19.04.2024.

persoane au fost întocmite inclusiv în baza hotărârilor CtEDO^{50, 51, 52, 53, 54}. Nicio persoană din cele identificate nu a fost trasă la răspundere pentru faptele săvârșite, fapt ce relevă importanța acestei recomandări.

- ▷ Crearea și dezvoltarea unor servicii de suport pentru victimele violărilor drepturilor omului din regiunea transnistreană, inclusiv pentru persoanele care au fost persecutate, intimidare, lipsite de libertate în mod ilegal și torturate pentru pretinse „fapte extremiste”.
 - Recomandarea de față este formulată în contextul în care persoanele acuzate ilegal pentru „instigare la extremism” sau „manifestări extremiste” sunt urmărite, controlate, intimidare și chiar ținute în condiții de detenție inumane. Unele dintre victimele „măsurilor antiextremism” din regiunea transnistreană se refugiază pe malul drept al Nistrului. În calitate de cetățeni și rezidenți ai Republicii Moldova, este imperativ ca aceste victime să aibă acces nediscriminatoriu la serviciile de sprijinire minime prevăzute de standardele internaționale. Accentuăm în mod special importanța asigurării accesului la consiliere informațională; consiliere cu privire la riscurile de victimizare secundară și repetată sau de intimidare și răzbu-nare, precum și la prevenirea acestora; sprijin psihologic; mediere pe piața muncii; adăposturi sau orice altă cazare provizorie adecvată.
- ▷ Informarea locuitorilor regiunii transnistrene despre pașii care pot fi întreprinși pentru a primi suport și protecție, inclusiv atunci când sunt acuzați ilegal pentru comiterea unor „fapte extremiste”. În acest sens, este necesară folosirea mai multor canale și instrumente de comunicare. Informațiile trebuie să facă referire la instituțiile concrete care pot fi sesizate, liniile telefonice care pot fi apelate, precum și serviciile de suport de care ei ar putea beneficia pe malul drept al Nistrului.
- ▷ Elaborarea unei strategii privind reformarea și demilitarizarea educației școlare din regiunea transnistreană în cadrul planului de reintegrare a țării, în conformitate cu standardele internaționale și bunele practici din zonele post-conflict.

Recomandări adresate organelor procuraturii și de poliție:

- ▷ Asigurarea pregătirii personalului din organele de urmărire penală în gestionarea cauzelor legate de infracțiunile comise de structurile transnistrene, inclusiv de violările săvârșite prin utilizarea pretinselor măsuri „antiextremism”.
- ▷ Asigurarea accesului la materiale informative despre drepturile victimelor din regiunea transnistreană, inclusiv ale celor care suferă în urma persecuțiilor politice, în inspectoratele de poliție și procuraturile teritoriale care se află în Zona de Securitate și în proximitatea regiunii transnistrene.
 - Această recomandare este formulată în baza Directivei 2012/29/UE, cunoscută și sub denumirea „Directiva privind drepturile victimelor”, care stipulează că accesul la informații pentru victime trebuie să fie garantat la primul contact cu o autoritate competentă.

50 Promo-LEX. 2018. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană”. https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/03/1-Promo-LEX_lista_persoanelor_02.03.2018.pdf. Accesat la 05.04.2024.

51 Promo-LEX. 2019. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană”. https://promolex.md/wp-content/uploads/2019/03/Lista_2018_persoane-responsabile-de-violare_Promo-LEX.pdf. Accesat la 05.04.2024.

52 Promo-LEX. 2020. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană din perspectiva constatărilor Curții Europene a Drepturilor Omului incluse în hotărârile adoptate în anul 2019”. https://promolex.md/wp-content/uploads/2020/03/lista-2019-final-pentru-web_publicat-2020.pdf. Accesat la 05.04.2024.

53 Promo-LEX. 2021. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană din perspectiva constatărilor Curții Europene a Drepturilor Omului incluse în hotărârile adoptate în anul 2020”. https://promolex.md/wp-content/uploads/2021/03/Lista-persoanelor-responsabile-de-violarea-drepturilor-omului-in-regiunea-transnistreana_CtEDO_2020-1.pdf. Accesat la 05.04.2024.

54 Promo-LEX. 2024. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”. <https://promolex.md/25232-persoanele-responsabile-de-violarea-drepturilor-omului-in-regiunea-transnistreana-a-republicii-moldova/?lang=ro>. Accesat la 19.04.2024.

- ▶ Evaluarea modului în care sunt instrumentate cauzele penale ce vizează reclamanți din regiunea transnistreană (inclusiv victime ale „măsurilor antiextremism” folosite abuziv de structurile transnistrene) de către organele de urmărire penală din mun. Bender și raionul Dubăsari. Astfel, se va obține o înțelegere mai aprofundată cu privire la factorii care determină ineficiența investigațiilor penale ce vizează infracțiunile comise în stânga Nistrului și în mun. Bender. Respectiv, vor putea fi realizate mai multe intervenții la nivelul resurselor, competențelor și procedurilor de lucru.

Bibliografie

1. Amnesty International. 2024. „Rusia: Creșterea cazurilor de folosire abuzivă a legilor antiterorism pentru suprimarea disidenței”. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/02/russia-surge-in-abuse-of-anti-terrorism-laws-to-suppress-dissent/>. Accesat la 20.03.2024.
2. „banca republicană transnistreană”. „lista organizațiilor și persoanelor despre care există informații că ar fi implicate în activități teroriste sau extremiste”. <https://www.cbpmr.net/content.php?id=20>. Accesat la 19.03.2024.
3. Centrul de Informare Legală „Apriori”. 2023. În 2023, două comunități online au fost incluse pentru prima dată în lista unică de stat a materialelor extremiste [...]. ИПЦ «Априори»/Apriori ILC (Facebook), 12 august. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=631319752445433&set=a.576455921265150>. Accesat la 03.04.2024.
4. Coalson, Robert. 2022. „«It’s Not Scary To Die For The Motherland»: As War On Ukraine Rages, Russian Children Targeted For ‘Patriotic’ Education”. Radio Free Europe/Radio Liberty, 2 septembrie. <https://www.rferl.org/a/russia-schoolchildren-patriotic-education-ukraine-war/32016144.html>. Accesat la 27.03.2024.
5. Comisia de la Veneția. 2012. „Opinion on the federal law on combating extremist activity of the Russian Federation”. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2012\)016-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2012)016-e). Accesat la 29.03.2024.
6. „compania de televiziune și radio de stat transnistreană” (fără dată). „tabăra militar-patriotică «Marte» s-a deschis pe malul râului Turunciuc”. <https://radio.pgtrk.com/news/010817/na-beregu-reki-turunchuk-otkrylsya-voenno-patrioticheskiy-lager-mars>. Accesat la 25.03.2024.
7. Consiliul ONU pentru Drepturile Omului. 2016. „Report on best practices and lessons learned on how protecting and promoting human rights contribute to preventing and countering violent extremism”. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g16/162/55/pdf/g1616255.pdf?token=YK4NGfPNYnntsYRNo&fe=true>. Accesat la 29.03.2024.
8. Consiliul ONU pentru Drepturile Omului. 2021. „Raportul Evaluării Periodice Universale a drepturilor omului în Republica Moldova”. <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/md-index> Accesat la 28.03.2024.
9. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. 2001. „Hotărârea din 29 iunie 2001 în Cauza Thoma împotriva Luxemburgului (Cererea nr. 38432/97)”. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-59363%22%5D%7D>. Accesat la 28.03.2024.
10. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. 2016. „Hotărârea din 23 februarie 2016 în Cauza Mozer împotriva Republicii Moldova și a Rusiei (Cererea nr. 11138/10)”. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-176086%22%5D%7D>. Accesat la 21.03.2024.
11. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. 2024. „Cauza Lypovchenko and Halabudenco c. Republicii Moldova și a Federației Ruse (nr. 40926/16 și 73942/17)”. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-231078%22%5D%7D>. Accesat la 29.03.2024.
12. „ministerul educației rmn”. 2020. „ordin privind aprobarea planului de acțiune în cadrul implementării strategiei de combatere a extremismului a rmn pentru anii 2020-2026”. <https://minpros.gospmr.org/files/Molodej/NPB-V/1050061120.pdf>. Accesat la 27.03.2024.

13. Freedom House. 2022. „Freedom in the World 2021”. Transnistria. <https://freedomhouse.org/country/transnistria/freedom-world/2021>. Accesat la 28.03.2024.
14. Iashchenko, Luliia. 2023. „Nationalistic Propaganda as a Strategy for Patriotic Upbringing in Russian Education”. Milano: Milano University Press. <https://riviste.unimi.it/index.php/NAD/article/view/19960>. Accesat la 22.03.2024.
15. Krivoshapova, Natalia. 2019. „Caracteristicile analizei discursului de natură ofensatoare prin prisma expertizei lingvistice”. În: *Culegerea de lucrări științifice ale Conferinței Științifice Internaționale „Știința lingvistică teoretică modernă și problemele expertizei judiciare”*, 73-83. Moscova: Institutul de Stat al Limbii Ruse „A.S. Pușkin”. <https://publications.hse.ru/pubs/share/direct/367592891.pdf>. Accesat la 21.03.2024.
16. „ministerul educației al rmn”. 2003. „decretul președintelui rmn nr. 201 privind aprobarea conceptului de educație a copiilor și tinerilor”. <https://minpros.gospmr.org/about/10444>. Accesat la 04.04.2024.
17. „ministerul dezvoltării digitale” (fără dată). „registru unificat al numelor de domenii și de site-uri care conțin informații a căror distribuție este interzisă în rmn”. <https://mincifra.gospmr.org/%d1%84%d0%be%d1%80%d0%bc%d0%b0%d0%b7%d0%b0%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%81%d0%b0-%d0%b2-%d0%b5%d1%80%d0%b4%d0%b7%d0%b8/>. Accesat la 20.03.2024.
18. „ministerul justiției” (fără dată). „lista unică de stat a materialelor extremiste”. <http://justice.idknet.com/web.nsf/all/egsem>. Accesat la 20.03.2024.
19. Oficiul Înaltului Comisar al ONU pentru Drepturile Omului. 2001. „Convenția de la Shanghai privind combaterea terorismului, separatismului și extremismului”. https://www.refworld.org/legal/agreements/radr/2001/en/66812?prevDestination=search&prevPath=/search?keywords=shanghai&order=desc&sm_document_source_name=Regional+Treaties%2C+Agreements%2C+Declarations+and+Related&sort=score&result=result-66812-en. Accesat la 28.03.2024.
20. Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului. 2023. „Belarus folosește abuziv legislația împotriva terorismului și antiextremismului pentru a înăbuși disidența: expert ONU”. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/10/belarus-misuses-counter-terrorism-and-anti-extremism-legislation-stifle>. Accesat la 20.03.2024.
21. „președintele rmn”. 2019. „decretul președintelui rmn nr. 348 din 9 octombrie 2019 cu privire la aprobarea principalelor direcții ale politicii de stat în domeniul antiterorismului”. <https://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/ob-utverjdenii-osnovnih-napравleniy-gosudarstvennoy-politiki-v-oblasti-protivodeystviya-terrorizmu.html>. Accesat la 23.03.2024.
22. „președintele rmn”. 2020. „decretul președintelui rmn nr. 109 din 20 martie 2020 cu privire la aprobarea strategiei de combatere a extremismului în rmn pentru anii 2020–2026”. <https://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/ob-utverjdenii-strategii-protivodeystviya-ekstremizmu-v-pridnestrovskoy-moldavskoy-respublike-na-2020-2026-godi.html>. Accesat la 24.03.2024.
23. Promo-LEX. 2015. „Fiul jurnalistului Serghei Ilcenco, răpit și deținut la Tiraspol: Situația tatălui meu necesită implicare urgentă și acțiuni concrete”. <https://promolex.md/2319-fiul-jurnalistului-serghei-ilcenco-rapit-si-detinut-la-tiraspol-situatia-tatalui-meu-necesita-implicare-urgenta-si-actiuni-concrete/?lang=ro>. Accesat la 29.03.2024.
24. Promo-LEX. 2018. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană”. https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/03/1-Promo-LEX_lista_persoanelor_02.03.2018.pdf. Accesat la 05.04.2024.

25. Promo-LEX. 2019. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană”. https://promolex.md/wp-content/uploads/2019/03/Lista_2018_persoane-responsabile-de-violare_Promo-LEX.pdf. Accesat la 05.04.2024.
26. Promo-LEX. 2020. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană din perspectiva constatărilor Curții Europene a Drepturilor Omului incluse în hotărârile adoptate în anul 2019”. <https://promolex.md/wp-content/uploads/2020/03/lista-2019-final-pentru-web-publicat-2020.pdf>. Accesat la 05.04.2024.
27. Promo-LEX. 2021. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană din perspectiva constatărilor Curții Europene a Drepturilor Omului incluse în hotărârile adoptate în anul 2020”. https://promolex.md/wp-content/uploads/2021/03/Lista-persoanelor-responsabile-de-violarea-drepturilor-omului-in-regiunea-transnistreana_CtEDO_2020-1.pdf. Accesat la 05.04.2024.
28. Promo-LEX. 2022. „Regimul de la Tiraspol a condamnat prima persoană pentru critica deschisă a războiului din Ucraina”. <https://promolex.md/22788-regimul-de-la-tiraspol-a-condamnat-prima-persoana-pentru-critica-deschisa-a-razboiului-din-ucraina/?lang=ro>. Accesat la 29.03.2024.
29. Promo-LEX. 2024. „Lista persoanelor responsabile de violarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”. <https://promolex.md/25232-persoanele-responsabile-de-violarea-drepturilor-omului-in-regiunea-transnistreana-a-republicii-moldova/?lang=ro>. Accesat la 19.04.2024.
30. Radio Europa Liberă Moldova. 2019. „Larisa Calic despre armata transnistreană: «Toți cei care au fost acolo și-ar dori să schimbe lucrurile, dar nimeni nu-i aude»”. <https://moldova.europalibera.org/a/larisa-calic-despre-armata-transnistrean%C4%83-to%C8%9Bi-cei-care-au-fost-acolo-%C8%99i-ar-dori-s%C4%83-schimbe-lucrurile-dar-nimeni-nu-i-aude-/3-0354062.html>. Accesat la 29.03.2024.
31. Radio Europa Liberă Moldova. 2020. „Ghenadi Ciorba, organizatorul protestului de la Râbnița, a fost acuzat de extremism și i s-a deschis dosar penal”. <https://moldova.europalibera.org/a/ghenadi-ciorba-organizatorul-protestului-de-la-r%C3%A2bni%C8%9Ba-a-fost-acuzat-de-extremism-%C8%99i-i-s-a-deschis-dosar-penal-/30722216.html>. Accesat la 29.03.2024.
32. „serviciul penitenciar de stat”. 2023. „În penitenciarul 1 al serviciului penitenciar de stat al ministerului justiției al rmn au avut loc evenimente de prevenire a extremismului și terorismului”. <https://gsin.gospmr.org/article/v-tyurme-1-gsin-myu-pmr-proshli-meropriyatiya-po-profilaktike-ekstremizma-i-terrorizma>. Accesat la 26.03.2024.
33. „sovietul suprem”. 2007. „«Extremismul este un fenomen negativ și vom suprima orice manifestare a acestuia», spune Andrey Sipchenko”. <https://www.vspmr.org/news/committees/ekstremizm-yavlenie-negativnoe-i-lyuboe-ego-proyavlenie-mi-budem-presekatiy-andrey-sipchenko.html>. Accesat la 20.03.2024.
34. „sovietul suprem”. 2023. „despre combaterea activităților extremiste”. <https://www.vspmr.org/news/supreme-council/o-protivodeystvii-ekstremistskoy-deyatelnosti.html>. Accesat la 25.03.2024.
35. „sovietul suprem”. 2023. „protejarea intereselor statului”. <https://www.vspmr.org/news/supreme-council/zaschita-interesov-gosudarstva.html>. Accesat la 21.03.2024.
36. „sovietul suprem”. 2023. „completări la codul penal”. <https://www.vspmr.org/news/committees/dopolneniya-v-ugolovniy-kodeks.html>. Accesat la 18.03.2024.

37. „sovietul suprem”. „legea rmn cu privire la combaterea activităților extremiste”. <https://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodateljniie-akti-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-v-sfere-obrazovaniya-kuljturi-sporta-molodejnoj-politiki-sredstv-massovoy-informatsii-a-takje-v-sfere-realizatsii-politicheskikh-prav-i-svobod-grajdan/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-protivodeystvii-ekstremistskoy-deyatelnosti.html>. Accesat la 13.03.2024.
38. „sovietul suprem”. „codul penal al rmn”. <https://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodateljniie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-administrativnogo-prava/ugolovniy-kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki.html>. Accesat la 19.03.2024.
39. „sovietul suprem”. „codul rmn privind contravențiile administrative”. <https://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodateljniie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-administrativnogo-prava/kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-ob-administrativnih-pravonarusheniyah.html>. Accesat la 19.03.2024.
40. Știri din Transnistria. 2018. „Forțele speciale ale serviciului penitenciar de stat ajută tinerii patrioți din Transnistria”. <https://novostipmr.com/ru/news/18-04-04/specnazovcy-gsin-pomogayut-yunym-patriotam-pridnestrovyu>. Accesat la 24.03.2024.
41. Știri din Transnistria. 2023. „Tinerii au discutat despre modalitățile de a contracara extremismul informațional”. <https://novostipmr.com/ru/news/23-04-25/molodyozh-obsubdila-sposoby-protivodeystviya-informacionnomu>. Accesat la 25.03.2024.
42. Știri din Transnistria. 2023. „«Tânărul Patriot al Transnistriei» a avut loc în zorile Nistrului”. <https://novostipmr.com/ru/news/23-05-18/yunny-patriot-pridnestrovyu-proshyol-na-kickanskom-placdarme>. Accesat la 24.03.2024.
43. Știri din Transnistria. 2023. „Etapă finală a festivalului patriotic «Suntem fideli acestei amintiri!» a început”. <https://novostipmr.com/ru/news/23-02-28/nachalsya-finalnyy-etap-patrioticheskogo-festivalya-my-etoy>. Accesat la 24.03.2024.
44. Știri din Transnistria. 2024. „Mesaj al președintelui rmn către organele guvernamentale și administrative (transcriere)”. <https://novostipmr.com/ru/news/24-01-22/poslanie-prezidenta-pmr-organam-gosvlasti-i-upravleniya>. Accesat la 02.04.2024.
45. Tarhanova, Zhanna. 2018. „Lupta împotriva extremismului va fi intensificată în Osetia de Sud”. *Ecoul Caucazului*, 2 martie. <https://www.ekhokavkaza.com/a/29075611.html>. Accesat la 10.04.2024.
46. Universitatea „Taras Șevcenko” (fără dată). „Psihologie fără frontiere”. <http://spsu.ru/news/5382-psikhologiya-bez-granits>. Accesat la 19.03.2024.
47. UNESCO. 2023. „What you need to know about UNESCO's Recommendation on Education for Peace, Human Rights and Sustainable Development”. <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-unescos-recommendation-education-peace-human-rights-and-sustainable>. Accesat la 02.04.2024.
48. U.S. Department of State. 2023. „2022 Country Reports on Human Rights Practices: Moldova”. <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/moldova/>. Accesat la 28.03.2024.

